

שלוש השבעות - על היסטוריה, גורל ויעוד
הרב מואיז נבון

ויקרא פרק כה:י - ... וְשִׁבְתֶם אִישׁ אֶל אֶחָזְתּוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבוּ: תשבו=תש"ח (1948)

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קיא עמוד א

... כדרבי יוסי ברבי חנינא, דאמר: ג' שבועות הללו למה? (1) **אחת**, שלא יעלו ישראל בחומה [ג"א: כחומה] – (רש"י: יחד ביד חזקה); (2) **ואחת**, שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם; (3) **ואחת**, שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי.

- (1) **שיר השירים ב** (ז) **השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו**
את האהבה עד שתחפץ: ס
- (2) **שיר השירים ג** (ה) **השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו**
את האהבה עד שתחפץ: ס
- (3) **שיר השירים ח** (ד) **השבעתי אתכם בנות ירושלים**
את האהבה עד שתחפץ: ס

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין

מצוה רביעית שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם (מסעי לג רמב"ן שם) "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ." ... **אם כן היא מצות עשה לדורות מתחייב כל יחיד ממנו ואפילו בזמן גלות ...**

מגילת אסתר על ספר המצוות רמב"ן - שכחת עשין - עשה ד (1450?)

נראה לי כי מה שלא מנאה הרב [הרמב"ם] הוא לפי שמצוות ירושת הארץ לא נהגה [אלא] רק בימי משה ויהושע ודוד, וכל זמן שלא גלו מארצם, אבל אחר שגלו מעל אדמתם, אין מצווה זו נוהגת לדורות **עד עת בוא המשיח**, כי אדרבה, נצטוינו לפי מה שאמרו בסוף כתובות (דף קיא) שלא נמרוד באומות ללכת לכבוש את הארץ בחזקה, והוכיחו מפסוק "השבעתי אתכם בנות ירושלים" ודרשו בו שלא יעלו ישראל בחומה. ...

אברנאל [1437-1508], ספר ישועות משיחו חלק ראשון ד"ה והודעה השנית

וההודעה השנית גלה באמרו "בצאת השמש היה אברהם יושב ומניף עליהם בסודרין שלא ימשול בהם העיט עד שיבא הערב", ר"ל שראה אברהם אורך הגלות הזה וצרותיו העצומות, וחשש אולי בניו יתעוררו מעצמם לצאת מהגלות קודם זמנו הגדור לפניו ית', כאשר עשו בני אפרים שנבהלו נחפזו לצאת מגלות מצרים קודם הקץ ואף ה' חרה בהם "ויהרג במשמניהם" אוכלוסין הרבה, ולזה אמר שאברהם בדעתו קץ הגאולה היה מפריח את העיט, שהוא בן דוד, שלא ירד על הפגרים המורים על המלכות עד עת ערב, שהוא זמן הגאולה וקץ הגלות, כדכתיב (זכריה יד, ז) "והיה לעת ערב יהיה אור". ואין זה ספק שעל זה עצמו אמר שלמה (שיה"ש ב, ז) "**השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ**", ואמרו בפי שני דיני גזירות (כתובות קיא, ע"א) "...", וענין המרד באומות העולם הוא שישבלו עול גלותם וישבו תחתם **עד עת קץ** בבוא חליפתם, ועל זה אמר הנביא צפניה (ג, ח) "לכן חכו לו נאם ה' ליום קומי" וגו', יצוה שיחכו עד עת הקץ ולא ימרדו לצאת מהגלות קודם **העת הגדור לפניו ית'**:

מהר"ל מפראג (1520-1609), ספר באר הגולה באר השביעי פרק ו

הזהירו אותנו חכמים לקבל עלינו מלכות וממשלת האומות, אחר שגזר השם יתברך שנהיה תחת רשותם, ראוי עלינו לקבל ממשלתם, ושלא לבטל הגזירה. בפרק בתרא דכתובות (קיא א), אמרינן "השבעתי אתכם בנות ירושלים" (שיה"ש ב, ז), שלש שבועות האלו למה? ... "בצבאות או באילות השדה" (שם), אמר רבי אליעזר, **אמר להם הקב"ה: אם מקיימים אתם השבועה, מוטב, ואם לאו, אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה**, עד כאן. הרי גודל האזהרה שלא ימרדו במלכות אומות העולם, עד שיהיה חס ושלוש בשרם הפקר כצבאות וכאילות השדה. ואין ספק כי טעם דבר זה, שאחר **שהיה גזירת השם יתברך** שיהיו ישראל תחת האומות, לא יבטלו גזירת השם יתברך בכת, שהיה זה נגד הגזירה. כי אם שיתפללו על מלכות של ישראל שתחזור, כמו שתקנו בברכה יאת צמח דוד, וברכת ילירושלים עירך וכו'.

R. Soloveitchik, "Fate and Destiny", p.6

Man's task in the world, according to Judaism, is to transform fate into destiny; a passive existence into an active existence; an existence of compulsion, perplexity and muteness into an existence replete with a powerful will, with resourcefulness, daring, and imagination.

~ (1) שלא יעלו ישראל בחומה / סימן "שֶׁתְּחַפֵּץ" ~

מהרש"א חידושי אגדות מסכת כתובות דף קיא עמוד א (1555-1632, פולניה)
שלא יעלו ישראל בחומה כו'. ר"ל ודאי דרשות לכל אחד מישראל לעלות לא"י אלא שלא יעלו ביחד ביד חזקה ולבנות להם חומות ירושלים....:

- 1882-1903 – עליה ראשונה – 35,000 יהודים
- 1904-1914 – עליה ראשונה – 40,000 יהודים

ר' אבינר - אם יש סימן שפקד ד' את עמו, בטלה חומה, שהרי כתוב "עַד שֶׁתְּחַפֵּץ" - "אל תעירו ואל תעוררו את האֱהָבָה עַד שֶׁתְּחַפֵּץ" - ואם יש סימן שֶׁתְּחַפֵּץ, אין כאן חומה.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד א

ואמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר [יחזקאל ל"ו ח]: וְאַתֶּם הֲרֵי יִשְׂרָאֵל עֲנֹפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לְבוֹא: [רש"י]: כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר.

Mark Twain [in 1867], The Innocents Abroad, p. 361-362

A desolate country whose soil is rich enough, but is given over wholly to weeds ... a silent mournful expanse... a desolation... we never saw a human being on the whole route... hardly a tree or shrub anywhere. Even the olive tree and the cactus, those fast friends of a worthless soil, had almost deserted the country.

~ (2) שלא ימרדו באומות העולם / רשות האומות ~

שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן תנד: (סב)

ד) וכל מה שאמרנו מענין ישיבת א"י היינו שאם עלה מקיים אח"כ בישיבתה מצוה השקולה כנגד כל המצוות. אבל אין חיוב לעלות. מ"מ נראה שהעלי לא"י היא כמו הלוּבֵש בגד בת ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית. ואם אינו לובש, בעידן ריתחא [כעס] ענשינו. כמו כן י"ל בזה אם אינו עולה בלי טעם. ואינו מוכרח. אך באם ישיג רשות מהממשלה לעלות שוב מצוה עליו לעלות ולהתיישב שמה....:

ר' מאיר שמחה מדווינסק (1843-1926)

אמנם, כעת הסבה ההשגחה, אשר באסיפת הממלכות הנאורות בסן רמו ניתן צו, אשר ארץ ישראל תהיה לעם ישראל, וכיוון שסר פחד השבועות, וברשיון המלכים קמה מצוות יישוב הארץ למקומה.

ועידת סן רמו (אפר' 1920) בהשתתפות מדינות ההסכמה במלחמת העולם הראשונה, דנה בחלוקת האימפריה העות'מאנית

"... בעלת המנדט תהיה אחראית להגשמת ההצהרה שממשלת בריטניה פרסמה ביום 2 בנובמבר 1917, ושנתקבלה על ידי ממשלות ההסכמה האחרות, לטובת ייסוד "הבית הלאומי" לעם היהודי בארץ-ישראל."

~ (3) שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי / גזרות קשות ~

שיטה מקובצת מסכת כתובות דף קיא עמוד א - וז"ל תלמידי הרשב"א ז"ל: ... 'לא תשתעבדו בהם יותר מדאי' כדי שתגרמו לי לעורר לי אהבתם שלא בזמנה, שהקב"ה אינו יכול לראות צרה גדולה לישראל שלא יושיעם כדאמר'י בעלמא "כשיגיע זמנם ליגאל הקדוש ברוך הוא מעמיד עליהם מלך שגזרותיו כהמן ומחזירן למוטב ומיד הם נגאלין" ע"כ.

MAN: How is God moved to compassion over the very oppression for which He is responsible? The answer is that God is both, at one and the same time, a God of Justice and a God of Mercy. Justice demands that punishment be meted out to wrongdoers, offering no clemency. Mercy begs for extenuating circumstances to be considered, for fatherly compassion to hold sway. This conflict is exacerbated when fate requires redemption to occur regardless of Israel's merit – or lack thereof.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צז עמוד ב

... רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה - אין נגאלין? אלא, הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב.

אסתר פרק ג, יג - וְנִשְׁלַח סָפְרִים בְּיַד הַרְצִים אֶל כָּל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לְהַרְג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים מִנְּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בְּשָׁלוֹשָׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר וְשִׁלְלָם לְבוֹז:

ר' קוק, אורות התשובה, י"ב:

התעוררות חפצה של האומה בכללה לשוב אל ארצה, אל מהותה, אל רוחה ואל תכונתה, באמת אור של תשובה יש בה. באמת הדבר מתבטא בברור גמור בבטויה של תורה: "ושבת עד ד' אלהיך" "כי תשוב אל ה' אלהיך."